

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosionomi (AMK)

Susanne Valtonen

Vankilasta vapautuneen palvelut sosiaalialan ammattilaisen näkökulmasta

Opinnäytetyö 2019

Tiivistelmä

Susanne Valtonen

Vankilasta vapautuneen palvelut sosiaalialan ammattilaisen näkökulmasta, 32 sivua, 4 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosionomikoulutus

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö 2019

Ohjaajat: lehtori Eija Semi & lehtori Outi Kokko-Muhonen, Saimaan ammattikorkeakoulu, diakoni Ari Tuomikoski, Lappeenrannan seurakunta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sosiaalialalla työskentelevien näkemyksiä entisten vankien tarvitsemista palveluista. Tavoitteena oli tuottaa lisää tietoa palveluiden nykytilasta ja saatavuudesta.

Opinnäytetyön aihe tuli diakoni Ari Tuomikoskelta. Aineistoa opinnäytetyöhön kerättiin puolistrukturoidun haastattelupohjan kanssa, yksilöhaastatteluina. Haasteltaviksi valikoitui 5 sosiaalialalla toimivaa ammattilaista, jotka kohtaavat työssään entisiä vankeja. Selvityksen avulla saatiin kerättyä nykyhetken tietoa entisten vankien tarvitsemien palveluiden nykytilasta ja toimivuudesta Mikkelin ja Lappeenrannan alueella.

Haastatteluissa työntekijät antoivat kiitosta verkostotyölle ja matalan kynnyksen palveluille. Lisäksi työhön ja arkielämään valmentava toiminta koettiin tarpeelliseksi ja hyödylliseksi. Haasteiksi nostettiin palveluiden pariin pääsemisessä entisten vankien asunnon saamisen vaikeus, tukiasuntojen vähäisyys, palveluverkoston ulkopuolelle jäävät asiakkaat ja kotiin tehtävien palveluiden puutteellisuuden.

Selvityksessä ilmenee, että entisten vankien palveluntarve vaatisi tiiviimpää ja monipuolisempaa työskentelyä, jotta voitaisiin entistä paremmin tukea moninaisten ongelmien kanssa eläviä vankitaustaisia asiakkaita. Arvioitavaksi jää, tulisiko kuntouttavaa työskentelyä keskittää ennen vankilaa, vankilassa vai vankilan jälkeen tehtäväksi.

Avainsanat: vankeus, työntekijöiden näkemykset, ennaltaehkäisy, desistanssi, kuntoutus

Abstract

Susanne Valtonen

Services for a former prisoner, from the perspective of a social services professional, 32 pages, 4 appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services, Lappeenranta

Degree Programme in Social Services

Bachelor's Thesis 2019

Instructors: Ms Eija Semi, Senior Lecturer and Ms Outi Kokko-Muhonen, Senior Lecturer, Saimaa University of Applied Sciences and Mr Ari Tuomikoski, deacon, Congregation of Lappeenranta

The purpose of this thesis was to find out what the state of services that the former prisoners need, from the perspective of a worker in social services. The aim was to produce more information about the current state of the services and also about their availability.

The subject of this thesis came from deacon Ari Tuomikoski. Material for the thesis was collected through a semi-structured interview layout, as one on one interviews. For the interviews, 5 working professionals from the field of social services were selected, whom each encounter former prisoners in their work. Through this investigation it was possible to collect current information about the functionality and state of the services that the former prisoners need in the Mikkeli and Lappeenranta area.

The interviewed workers commended networking and easily accessible services. Additionally coaching for work and daily life was found essential and beneficial. Challenges aroused from the problem of former prisoners accessing the services. The difficulties in finding an apartment, scarcity of housing support, clients being left out of the service network and scarcity of services that are brought to the home of the client.

The investigation reveals that former prisoners require services that are more concise and diverse in the manner of working, so that better support can be provided for the multifaceted issues that the people with prison background have. It needs to be discussed if the rehabilitative work should be carried out before prison placement, during or after prison.

Keywords: prison, employees' perceptions, prevention, desistance, rehabilitation

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Vankeus ja vapautuminen.....	6
3	Kuntoutus kohti rikoksetonta elämää	7
3.1	Kuntouttava taho: vankilassa vai muualla?	9
3.2	Osallisuuden avulla osaksi yhteiskuntaa.....	11
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja selvitystehtävät	12
5	Selvityksen eettisyys ja luotettavuus.....	13
6	Menetelmät ja aineiston käsittely	14
7	Selvityksen tulokset	16
7.1	Monitasoiset ongelmat	17
7.2	Onnistumista palveluissa	20
8	Tuloksien tarkastelu	21
8.1	Palveluiden kehittämisen haasteet	21
8.2	Vankilan rooli tänä päivänä	23
9	Pohdinta.....	25
	Lähteet.....	25

Liitteet

- Liite 1. Saatekirje
- Liite 2. Suostumuslomake
- Liite 3. Haastattelurunko
- Liite 4. Tietosuojailmoitus

1 Johdanto

Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöissä on vankeuden päällimmäiseksi tarkoitukseksi määritelty yhteiskunnan suojeleminen rikollisuudelta. Tämä tavoite saavutetaan sillä, että vankeuden aikana pyritään kaikkien mahdollisuuksien mukaan tukemaan rikosentekijää niin, että palattuaan vapauteen tämän on halukas ja kykenevä pysymään pois rikoksen tieltä ja elättämään itsensä. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 102.)

Vankilasta vapatuville tehdään suunnitelma, jossa otetaan huomioon tekijät, jotka edistävät rikoksetonta elämää ja vapautuvan henkilön oloja. Vapauttamissuunnitelmaa valmisteltaessa on kartoitettava tekijöitä, jotka tukevat vangin sijoittumista takaisin osaksi yhteiskuntaa. On tärkeää, että arvioidaan vapautuvan vangin asumiseen, työhön, toimeentuloon tai koulutusjärjestelyihin, sosiaalisiin suhteisiin, terveydenhuoltoon, työkykyyn sekä päihdekuntoutukseen ja muuhun psykososiaaliseen kuntoutukseen kohdistuvia tarpeita. (Hartoneva ym. 2015, 291.)

Kohderyhmänä vangit ovat usean eri tilaston mukaan huono-osaisessa asemassa: Vain puolet vangeista ovat työkykyisiä vankilatyöhön. Työkokemusta löytyy vain vajaalta puolelta. Noin 20 %:lla vangeista on vaikea mielenterveystausta ja jopa yli 70 %:lla vaikeita päihdeongelmia. Erityisesti monia kertoja vankilassa olleilla vangeilla on mielenterveys- ja päihdeongelmia ja jo pelkästään heidän sairastuvuutensa on kuusi kertaa suurempi kuin yleisellä väestöllä. Peruskoulua ei ole käynyt runsas 5 % ja ammattikoulutus uupuu noin puolelta. Ennen vankilaan päätymistä noin joka kolmannes oli asunnoton tai asui tilapäisessä asunnossa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 21.)

Aihe on ajankohtainen jo tilastojen puolesta: 2015 tuomittiin käräjäoikeudessa 24 600 rikoksen uusinutta henkilöä, määrän ollessa 46 prosenttia kaikista 2015 tuomituista (53 500). Rikoksien uusijoiden määrän on kasvanut vuodesta 2014. (Suomen virallinen tilasto 2015.) Vankien rangaistusajan suunnitelmalla ja vankilasta vapautuneiden saamalla jälkihuollolla on iso merkitys osana rikollisuuden katkaisemista ja sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. (Hartoneva ym. 2006, 137.)

2 Vankeus ja vapautuminen

Ajoittain on ollut uskomus, että kaikkea rikollisuutta yhdistäisi jokin tekijä, syy. Tällaiseksi syyksi on arveltu esimerkiksi köyhyyttä. On myös uskottu, että rikoksia tekeviä henkilöitä yhdistäisi jokin psykologinen ongelma, esimerkiksi heikompi itsetunto. Monella vangilla voi tällaista piirrettä löytyäkin, mutta kaikkia rikoksentekejiä se ei mitenkään voi yhdistää. Useilla rikoksia tehneillä voi olla vaikeakin päihteiden käyttöön liittyvä ongelma, mutta tätäkään ei jokaisella ole. (Laine 2014, 34.)

Asiakasryhmänä rikostaustaiset vankilasta vapautuneet on pieni muttei merkityksellinen: vankien lukumäärät vankiloissa ovat laskeneet aavistuksen 2000-luvun puolivälistä lähtien, poikkeuksena vuonna 2016 ollut pieni nousu tilastoissa. Vuonna 2017 vankeja oli päivittäin Suomen vankiloissa keskimäärin 3035. Samana vuonna vapaudesta vankiloihin sijoitettiin vapaudesta 5401 vankia ja vankiloista vapautui 5576 vankia. Keskimääräinen vapautuneiden vankien suorittama vankeustuomio oli 11,3 kuukautta. Vankiväestö on alkanut vanhentumaan viimeisen kymmenen vuoden kuluessa: 2017 vankeusvankien keski-ikä oli 37,3 vuotta. Vankeusvangeista oli tuolloin 10 prosenttia alle 25-vuotiaita. 50-vuotiaita ja tämän iän ylittäneitä oli vankiloissamme 15 prosenttia. Vapautuvien vankien uusintarikollisuus on vakiintunut noin 60 prosenttiin. Huomattavimmat uusimista enteilevät tekijät ovat vangin ikä ja rikoshistoria: Moninkertaisilla tuomioiden suorittajilla on suuri riski syyllistyä uusiin rikoksiin ja vankilaan palaavat todennäköisemmin nuoret kuin vanhat. (Rikosseuraamuslaitos 2017.)

Vankilasta vapautuminen itsessään kokemuksena sisältää entiselle vangille paljon epävarmuutta ja ahdistusta, vaikka kyseessä onkin usein odotettu tapahtuma. Suljetuissa laitoksissa vankilakierteessä oleville rikoksenuusijoille ei aina ehditä tehdä lyhyen tuomion aikana edes vapauttamissuunnitelmaa, eikä vankeuden aikana heillä ole mahdollisuutta osallistua suunnitelmalliseen kuntoutukseen. (Granfelt 2014, 262.)

Lienee kiistatonta, että pitkäaikainen laitoksessa eläminen vaikuttaa vankiin niin, että tämä oppii erilaisia selviytymisen strategioita. Usein nämä strategiat soveltuvat huonosti vapaudessa ja normaalielämässä elämiseen. (Laine 2014, 100.) Valmentautuminen takaisin siviiliin alkaa joskus pitkäaikaisvangeilla jo kuukausia ennen vapautumista. Vanki osallistuu mm. päihteetöntä ja rikoksetonta elämää tukeville kursseille. Vangin vapautumista valmisteltaessa selvitetään tämän toimeentulo ja asuminen siviilissä. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on auttaa vankia järjestelemään tämän asiat kuntoon ja auttaa yhteydenotoissa eri tahoihin. (Salminen & Toivonen 2002, 98.)

Vapauttamissuunnitelmaa valmistellessa kartoitetaan tekijät, jotka voivat tukea vapautuvan vangin sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota tekijöihin kuten asumiseen, toimeentuloon, työhön tai koulutusjärjestelyihin, työkykyyn, sosiaalisiin suhteisiin, terveydenhuoltoon sekä päihdekuntoutukseen ja muuhun psykososiaalisen kuntoutuksen tarpeeseen. Yhteistyössä työ- ja elinkeinohallinnon kanssa tarkistetaan, että vangin vapautumissuunnitelma tukee kunnan hoito-, huolto-, tai kuntoutussuunnitelmaa. (Hartoneva ym. 2015, 291.) Erityisesti jo nuorena rikoksen tielle ajautuneet, toistuvia lyhyitä tuomioita suorittavat vankilaan palanneet ja syrjäytymis- ja päihdekierteessä elävät vangit ovat ajautuneet ahtaalle. Tällä joukolla on suurin tarve jälkihuollon toimenpiteisiin ja suurin riski rikosten toistamiseen ja vankilaan paluuseen. (Granfelt 2014, 263.)

3 Kuntoutus kohti rikoksetonta elämää

Kuntoutuksen on tarkoitus olla työskentelyä, jossa keskitytään entisen vangin motivoimiseen, ohjaamiseen ja tukemiseen eri elämän osa-alueilla. Tarkoituksena on vähentää rikoksen uusimisriskiä. Usein desistanssia tukevaa kuntoutusta saa vankeusrangaistuksen yhteydessä, mutta käytännössä rangaistus ei ole ehtona kuntoutuksen saamiselle. (Lipsey & Cullen 2007, 302.) Vankien ja entisten vankien kuntouttamisessa ensisijainen tavoite on rikollisuudesta irtautuminen eli desistanssi. Pääsääntöisesti desistanssi ei etene lineaarisena prosessina vaan on enemmänkin edestakaista liikettä rikollisuudesta irrottautumisen ja rikollisen elämän välillä. (Granfelt 2014, 255.)

Vankilataustaisen kuntouttaminen on monesti moniosainen prosessi: haasteina on usein elämäntapojen ailahtelevuus ja päihderiippuvuus. Nämä osaltansa tuovat mukanaan ongelmia asumiseen ja vaikeuttavat myös asumisen tukemista. Asumisen ongelmat ovat entisillä vangeilla yleisiä, koska asumisen ongelmat liittyvät päihde- ja rikoskeskeiseen elämään, rikostaustan leimaavuuteen, varattomuuteen, elämän näköalattomuuteen ja yksinäisyyteen. (Hyväri & Kainulainen 2013, 210.)

Desistanssi on jokaisella yksilöllä ainutlaatuinen ja subjektiivinen prosessi, linkittyen vahvasti identiteetin rakentumiseen. Tämän vuoksi ”yhden mallin” lähestymistavoilla, joita sovelletaan kaikkiin rikosentekijöihin, on puutteensa. Kuntouttavien tahojen tulisi pystyä kehittämään ja ylläpitämään vankien ja entisten vankien motivaatiota, mutta samalla myös heidän toivoaan. Rikosentekijöillä on riskien ja tarpeiden ohella myös henkilökohtaiset vahvuutensa ja resurssinsa, jotka pitäisi pystyä tunnistamaan ja joiden avustuksella voitaisiin alkaa murtaa desistanssin esteitä. Olisi työskenneltävä ihmisen kanssa, ei vain ihmiselle. (Laine 2014, 297.)

Rikostaustaisen henkilön kuntouttamisessa on tärkeää, että kuntouttajat kykenevät kehittämään ja ylläpitämään entisen vangin toivoa tulevaisuudesta, sekä motivaatiota onnistua uuden elämän luomisessa. Desistanssi konkretisoituu ihmissuhdekontekstissa: ei riitä että kuntouttajan ja kuntoutettavan välille muodostuu suhde, vaan kuntoutettavalle tärkeät ihmissuhteet ovat merkittävässä roolissa. Kuntouttavan tahon tulisi nähdä, että jokaisella kuntoutettavalla on riskien ja tarpeiden lisäksi omat vahvuutensa ja resurssinsa. Nämä tulee tunnistaa ja näiden tekijöiden avulla desistanssia estäviä tekijöitä voidaan poistaa. (Laine 2014, 297.)

On tärkeää, että tuettaessa rikostaustaista henkilöä rikoksettomaan elämään ymmärretään, ettei kyseessä ole yksinkertainen ja suoraviivainen tapahtuma. Mainittavan arvoista tämä on erityisesti siksi, että rikosseuraamuksen asiakkaille esimerkiksi asumispalveluita tarjoavat järjestöt ovat toiminnassaan sitoutuneet desistanssin lisäämiseen. Valitettavasti desistanssin tukeminen ja asunnon turvaaminen eivät ole täysin ristiriidattomasti yhteensopivia, jos asukas/entinen vanki esim. tekee yhä rikoksia tai jatkaa päihteiden käyttöä. (Granfelt 2014, 256.)

Syntyy kierre, jossa rikollisen toiminnan takia ja sääntöjen rikkomisen takia entinen vanki menettää asuntonsa, päätyy mahdollisesti tekemään lisää rikoksia ja joutuu takaisin vankilaan.

Myös vankiloissa on mahdollisuus osallistua rikoksetonta elämää tukeviin ohjelmiin, työtoimintaan ja opiskeluun. Osallisuus on kuitenkin vapaaehtoista ja valittavasti prosentuaalisesti luvut osallistumisesta eivät ole kovinkaan korkeita, vaikkakin määrät ovat nousseet: 2017 vangeista 31 prosenttia osallistui työtoimintaan. Opiskelun osuus vankien ajankäytöstä oli 8 prosenttia. Kuntouttaviin aktiivitoimintoihin, kuten päihdekuntoutusohjelmiin ja desistanssia tukeviin ja uusintarikollisuutta vähentäviin toimintaohjelmiin osallistuttiin vankien ajankäytöstä 15 prosenttia. Osuus on noussut viimeisen kymmenen vuoden aikana alkuperäisestä kuudesta prosentista. (Rikosseuraamuslaitos 2017.)

Työttömyys on vankilasta vapautuville yleistä, sillä usealta vangilta puuttuu työkokemusta ja/tai lukemisen ymmärtäminen on vaikeaa. On havaittu, että uusintarikollisuus vähenee, kun vankilan opetus- ja kuntoutusohjelmat on suunniteltu suoraan vangeille ja heidän sosiaalisten taitojen, taiteellisen kasvun ja emotionaalisen hallinnan tueksi. On myös tärkeää, että vangeille opetetaan moraalista ajattelua, kriittistä ajattelua ja ongelmanratkaisun taitoja. (Vacca 2004, 299-301.)

3.1 Kuntouttava taho: vankilassa vai muualla?

Resurssien ja mahdollisuuksien ollessa useasti rajallisia, on kuntoutuksen toteutuksen suhteen tehtävä valintoja. Käytännössä vaihtoehtoja on kolme: vankilaa edeltäen, vankeuden aikana ja vankeuden jälkeen. Useissa tutkimuksissa on huomattu, että tietyt kuntoutumisen ohjelmat toimivat tehokkaimmin, kun ne voidaan toimeenpanna vapaudessa, esim. vankeuden jälkihuollon yhteydessä. Vankila taas soveltuu kuntoutukseen jo sen puolesta, että vankilaan on valmiiksi koottu iso joukko rikoksen tekijöitä, joilla olisi tarve kuntoutukselle. Monesti eri kuntoutusmalli onkin tuotu vankiloihin ulkoa käsin, näiden menetelmien samalla perustuessa moninaisesti yksilökohtaisen työskentelyn menetelmiin. Näissä menetelmissä ei ole huomioitu ympäristöä, jossa niitä käytetään: Monesti vangin ta-

voitteet liittyvät arkipäiväiseen selviytymiseen vankilassa ja vankiyhteisössä. Tämän vuoksi vangille vankeuden aikana muodostuvat selviytymisen keinot voivat olla päinvastaiseen suuntaan vaikuttavia, verrattaessa kuntoutuksen tavoitteisiin. (Laine 2014, 304.)

Vankilasta tapahtuva asteittainen vapautuminen ja tämän ohella toteutettu kuntouttava toiminta on tarkoitettu osaksi vangin palautumista takaisin yhteiskuntaan. Tämän tarkoituksena on lisätä ja vahvistaa vangin paluuta yhteiskuntaan niin, että asteittain siirrytään avoimempiin olosuhteisiin, esimerkiksi vankilasta avovankilaan ja sieltä valvottuun koevapauteen tai suoraan vapauteen ja valmennuspalveluun. Tällainen järjestely antaa vangille parhaat mahdollisuudet asuimista vaarantavien psykososiaalisten ongelmien käsittelylle ja samalla omien rajojen vahvistamiselle niin, ettei vangin heti tarvitse hypätä vankilasta arjen haasteiden pariin. Vapauteen valmistava valmennus voi päihdekuntoutuksen kanssa rakentua pitkäaikaiseksi jatkumoksi, alkaen vankilasta ja jatkuen pitkälle vapautumisen jälkeen. (Hyväri ym. 2013, 212.)

On arvioitu, että verkostomainen ja kullekin asiakkaalle räätälöity työskentelytapa olisi kaikkein hyödyllisin asiakkaiden elämänpuutteiden ja haasteiden monimutkaistuesssa. Valitettavasti juuri vaikeimmassa tilanteessa olevat asiakkaat kokevat haasteita palveluiden pariin pääsemisessä. Varsinkin kunnat joissa toimijaverkosto on monipuolisin, on järjestelmien väliin putoaminen todennäköisempää kuin verrattaessa pienempiin kuntiin. (STM 2006, 9.) Kuntien vastuuna on järjestää vapautuville vangeille sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita samalla tavalla kuin muillekin kuntalaisille. Haasteena on kuitenkin se, ettei asiakkaan kokonaistilanne ole minkään toimijatahon vastuulla. Johtuen jo pelkästään siitä, että yksittäisiin keskikokoisiin kuntiin vapautuu vuosittain vain pieni määrä vankeja (tai ei lainkaan), ei kunnilla ole vakiintunutta rutiinia heidän kanssaan toimimiseen. Suurissa kunnissa sen sijaan, joihin vapautuu enemmän vankeja, voi tilanne vaihdella hyvinkin paljon. (STM 2006, 10.) Kun entinen vanki lopulta saa tarvitsemaansa apua ja kuntoutusta, asiakkaiksi valikoituvat motivoituneimmat, toisia helpompihoitaisemmat henkilöt. He saattavat selviytyä kohtalaisesti ilman kuntoutustakin. Haastavimmissa tilanteissa olevat taas jäävät hoidon ulkopuolelle,

koska panostaminen heidän hoitoonsa on hankalaa ja epäkiitollista työtä. (Laine 2014, 309.)

Vankilasta vapautuvien ja kriminaalihuollon asiakkaiden palvelusuunnitelmia tehdään rikosseuraamusjärjestelmän lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollossa ja työhallinnossa. Sosiaalihuoltoa asiakkaalle toteutettaessa laaditaan palvelu-, hoitotai kuntoutussuunnitelma, jollei sitten kyseessä ole ohjaus, tilapäinen neuvonta tai suunnitelman laatiminen on muuten tarpeetonta. Asiakkaalle tulee antaa myös mahdollisuus ottaa osaa ja vaikuttaa omien palveluidensa suunniteluun ja toteuttamiseen. (STM 2006, 30.) Kunnan vastuuna on järjestää vapautuvalle vangille tarvittavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Kuntien palvelujärjestelmän lisäksi voidaan hyödyntää muiden tahojen palveluita kuten esim. eri viranomaisien, kirkon ja järjestöjen. (STM 2006, 36.)

Tutkimuksissa on selvitetty vankien terveyttä, työkykyä ja hoidon tarvetta: Tulosten mukaan valtaväestöön verrattuna vankien päihderiippuvuus on kymmenenkertaista. Jotta rikollisuudesta irtautuminen onnistuu, tarvitsee vangin löytää oma paikkansa yhteiskunnassa. Tarvitaan uusia sosiaalisia suhteita, joihin voi kiinnittyä ja joiden kautta vanki voi vahvistaa omaa subjektiivista toimijuuttaan. On erittäin epätodennäköistä, että yhdellä yrittämisellä onnistuisi täysi irroittautuminen rikollisuudesta, varsinkin jos henkilö on elänyt rikoskierteessä vuosia tai nuoresta iästä lähtien. (Hyväri ym. 2013, 213.)

3.2 Osallisuuden avulla osaksi yhteiskuntaa

Vaikka jo vankeuden aikana vanki saa tukea eri ohjelmien avulla eri sosiaalisiin ongelmiin, on uusintarikollisuus silti prosentuaalisesti pysynyt melko korkeana. Toisaalta vankiloissa tarjoilla olevat eri ohjelmat ovat vapaaehtoisia, eli vain osa osallistuu näihin toimintoihin. Tärkeäksi vangin irtaantumiselle rikoksen tieltä on todettu siviilissä odottavat tekijät: Desistanssiprosessiin suuntaavissa tutkimuksissa on todettu, että työllistymisellä ja perheellä on keskeinen rooli rikosten tekemisestä irtautumista. Nämä tekijät eivät yksistään selitä rikosten tekemisestä irtautumista, mutta tutkimuksien mukaan näillä on keskeinen rooli (motivaation lisäksi) desistanssiprosessin tukemisessa. Lisäksi toiveikkuus tulevaisuuden

suhteen ja tämän toivon tukeminen ovat tärkeitä. (Mäki 2017, 141.) Tämän takia haluan rajata opinnäytetyöni selvittämään jälkihuollon tilaa. Vapauduttuaan vankilasta entinen vanki kohtaa monta haastetta, jotka kuormittavat jaksamista, mutta samalla mahdollisuudet parempaan elämään on helpompi löytää, kun henkilö itse jaksaa uskoa omaan tulevaisuuteensa.

Rikostaustaisen henkilön tukeminen osallisuuteen ja osaksi yhteiskuntaa on todettu merkittäväksi. Syrjäytymisen kierteestä irti pääseminen on vaikeaa ilman konkreettisia mahdollisuuksia, joihin rikostaustainen yksilö voisi tarttua. Tärkeää on, että entisellä vangilla on mahdollisuus ottaa aktiivisesti osaa omaan palveluprosessiin ja että hänen asioitaan ja tarvitsemaa tukea voidaan miettiä asiakas-kohtaisesti. (Mäki 2017,148.) Desistanssin saavuttaminen on kokonaisuus näitä kaikkia tekijöitä, ja jokaiselle rikostaustaiselle on yksilöllistä, mistä löytyy suurin motivaatio, jonka avulla voidaan saavuttaa paluu osaksi yhteiskuntaa ja rikoksetonta elämää.

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja selvitystehtävät

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää vankilasta vapautuneiden tarvitsemien palveluiden nykytilaa ja palveluiden saatavuutta. Tavoitteena on kerätä tietoa haastatteleamalla sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä, jotka kohtaavat työssään vankeja ja/tai vankilasta jo vapautuneita.

Selvityskysymykset:

- 1) Miten vankilasta vapautuneet ohjautuvat palveluiden pariin?
- 2) Miten vankilasta vapautuneiden tarvitsemat palvelut toimivat tällä hetkellä heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten näkökulmasta?
- 3) Miten palveluita voidaan kehittää?

Opinnäytetyössäni haluan selvittää saavuttaako palvelut riittävän hyvin kohde-ryhmän ja saavatko he palveluita, joita tarvitsevat. Opinnäytetyö keskittyy vapautuneiden vankien tarvitsemiin palveluihin ja palveluiden toimivuuteen ja saatavuuteen. Opinnäytetyössäni olen käyttänyt kvalitatiivisia eli laadullisia tutkimusmenetelmiä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään sanoihin ja lauseisiin, eli sisältöön. Tarkoituksena on kuvailla ja ymmärtää ilmiötä ja muodostaa mielekäs tulkinta. Tavoitteena on ilmiön syvälinen ymmärrys. (Kananen 2008, 24.)

Laadullisessa tutkimuksessa tarjoutuu mahdollisuus keskittyä havainnoitavan ilmiön ytimeen. Tutkimus mahdollistaa joustavuudellaan syvälinen ja tarkkojen analyysien tekemisen. Aineiston laatu nousee määrää tärkeämpään rooliin: Tutkimus materiaalia on riittävä määrä, kun uudet tapaukset eivät enää vaikuta ilmiön kokonaistulkintaan. (Kananen 2008, 32-34.)

5 Selvityksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön haastateltavien määrä oli 5 henkilöä. Opinnäytetyön työstämistä varten tarvitsen tutkimusluvut kaikilta eri haastateltavilta tahoilta. Opinnäytetyön liitteiksi tarvitaan tietosuojalomake, suostumuslomake haastatteluista varten ja saatekirje. Haastattelua edelti saatekirje haastateltaville. Saatekirjeessä kerrottiin haastattelun aiheesta tiivistetysti ja samalla vakuutettiin, että haastatteluista kerättävät tiedot ja haastateltavan anonymiteetti otetaan huomioon haastattelun tuloksia analysoitaessa ja järjestettäessä. Mukana tuli tämän lisäksi suostumuslomake haastateltaville, jotta saatiin virallinen suostumus haastateltavilta hyödyntää materiaalia opinnäytetyössä. Haastateltavista tehtiin merkinnät erikseen haastattelumateriaaleista. Näiden merkintöjen avulla tunnistettiin jokainen haastateltava, mutta säilytettiin haastateltujen ammattihenkilöiden anonyymiys. Haastattelut nauhoitettiin, jotta saatiin kaikki haastatteluista saatu tieto oikeassa muodossaan talteen ja analysoitavaksi. Tutkimuksesta kerätty aineisto tuhottiin, opinnäytetyön valmistuttua.

6 Menetelmät ja aineiston käsittely

Tiedon keräämiseen käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelua ohjaavat tietyt valitut teemat, mutta tilaa löytyy myös avoimelle keskustelulle aiheesta. Haastatteluun valitut teemat toimivat tukilistana käsiteltävistä puheenaiheista, mutta eivät ole kuitenkaan valmiita kysymyksiä. (Aaltola & Valli 2007, 26.) Teemahaastattelu tarjosi selvityksen tekemiseen väljyyttä, antaen toisaalta mahdollisuuden rajata materiaalia teemoittelun kautta (Kananen 2008, 74).

Haastattelun viittä eri sosiaali- ja terveysalalla työskentelevää ammattilaista. Haastateltavaksi valikoitui työntekijöitä jotka kohtaavat työssään usein vankeja ja/tai entisiä vankeja. Tämän lisäksi haastateltavat valikoituivat niin, että haastateltavien henkilöiden määrä jakautuu tasapuolisesti Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan alueelta. Etelä-Savon alueen haastattelut toteutettiin 2019 keväällä maaliskuun ja huhtikuun aikana. Etelä-Karjalan alueen haastattelut toteutettiin 2019 toukokuun ja kesäkuun aikana. Haastatteluihin osallistui kaksi sosionomia, diakoni, sosiaalityöntekijä ja sairaanhoitaja.

Teemahaastattelun aineiston käsittely on toteutettu sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysissä aluksi valitaan, mihin keskitytään aineistossa ja keskitytään tähän. Toisessa vaiheessa aineisto käydään läpi ja merkitään/erotellaan asiat, jotka vastaavat sitä, mihin haluttiin alun perin keskittyä analyysissä. Samalla jätetään ulkopuolelle ne tekijät, jotka eivät ole oleellisia. Nämä merkityt asiat kootaan erilleen muusta aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.) Kolmannessa vaiheessa siirrytään tämän sisältöanalyysin läpikäyneeseen aineistoon: Teemoittelussa painottuu se, mitä kustakin aiheesta on sanottu. Tässä kohtaa aineistoa aletaan ryhmitellä aihepiirien mukaan. Tämä mahdollistaa sen, että voidaan vertailla, kuinka paljon kutakin aihepiiriä aineistossa esiintyy. (Tuomi ym. 2009, 93.)

Haastatteluista tehdessä kaikki keskustelut nauhoitettiin. Haastatteluista kootut nauhoitteet käytiin tämän jälkeen läpi ja litteroitiin sanatarkasti. Materiaalia analysoidessa lainauksia on pelkistetty ja näistä on koottu taulukkoon useasti esiin-

tyvät teemat. Opinnäytetyöhön olen koonnut haastatteluista työntekijöiden kokemuksia vankilan jälkeisten palveluiden pariin ohjautumisesta, niiden toimivuudesta ja siitä mitä voitaisiin kehittää, jotta ex-vangeista mahdollisimman monella ei toistuisi vankilaan joutuminen.

Aluksi jaoin aineiston aihealueittain eri sarakkeisiin, teemoittain. Aloin jaotella kuinka usein tietyt teemat nousivat esiin eri haastatteluissa. Seuraavassa taulukossa 1 olen koonnut esimerkin siitä, miten olen jaotellut aineistoa eri teemojen alle.

Päihdeongelmat	Arjenhallintataitojen puute	Eristäytyminen	Sosiaalisten suhteiden puute	Näköalattomuus	Ongelmanratkaisutaitojen puute
<i>”Valtaosalla on se päihteiden käyttö ja se hävittää sen kontrollin.”</i>	<i>”riittävää yksilöllistä tukea arjen hallintaan.”</i>	<i>”Ne ihmiset joiden ei oo pakko liittyä palveluihin niin ne jää ulkopuolelle.”</i>	<i>”Sosiaaliset suhteet puuttuu.”</i>	<i>”Ei nähdä sitä oman elämäntavan vaikutusta.”</i>	<i>”On opittu ratkaisemaan asiat monesti vähän yks niittisesti. Väkivalalla taikka näin.”</i>

Työttömyys	Elämän hallitsemattomuus	Huonomuuden tunne	Asunottoisuus	Oppimisen vaikeudet	Sosiaalisten tilanteiden pelko
<i>”Hyvin harvalla on työ.”</i>	<i>”Tarvittaisiin semmoista sosiaalista isännöintiä.”</i>	<i>”On semmosta niin monella elämän osa-alueella sitä huono osaisuutta, huonommuuden kokemusta.”</i>	<i>”Ja sitten pitäisi olla sellaisia asuntoiloita.”</i>	<i>”On niitä oppimisvaikeuksia aikamonella.”</i>	<i>”Sosiaalisten tilanteiden pelko, ei oo kykyä hakea sitä apua.”</i>

Taulukko 1. Haastattelu sisältöjen teemoittelu

Teemojen alle kokosin haastattelun suoria sitaatteja. Sitaateille asetettiin koodit, jotta olisi helppo eritellä, kenen haastateltavan sitaatti oli kyseessä. Tämän jälkeen alkoi sitaattien vertailu: miten paljon samankaltaisuuksia ilmeni eri haastateltavien haastatteluissa. Lopulta keskityttiin sitaatteihin, jotka parhaiten vastasivat opinnäytetyössä selvitettäviä ilmiöitä. Keräsin haastattelumateriaalista erillisen sitaatit, jotka parhaiten kuvailisivat palveluiden nykytilaa ja joita käyttäisin opinnäytetyössä. Vertailin sitaatteja keskenään, ja erottelin vielä kuvailevimmat sitaatit osaksi opinnäytetyötä.

7 Selvityksen tulokset

Haastatteluissa selvitettiin, kuinka usein sosiaalialan ammattilaiset kohtaavat työssään entisiä vankeja ja miten asiakkaat päätyvät haastateltavien asiakkaiksi. Kaikki haastateltavista kohtasivat asiakasryhmän jäseniä vähintään viikoittain ja yli puolet haastateltavista kohtasi työssään asiakasryhmään kuuluvia päivittäin.

Entiset vangit päätyivät haastateltavien asiakkaiksi joko osana kuntoutusta van-
kilan jälkeiseen elämään tai saadakseen apua/tukea arjesta selviytymiseen.

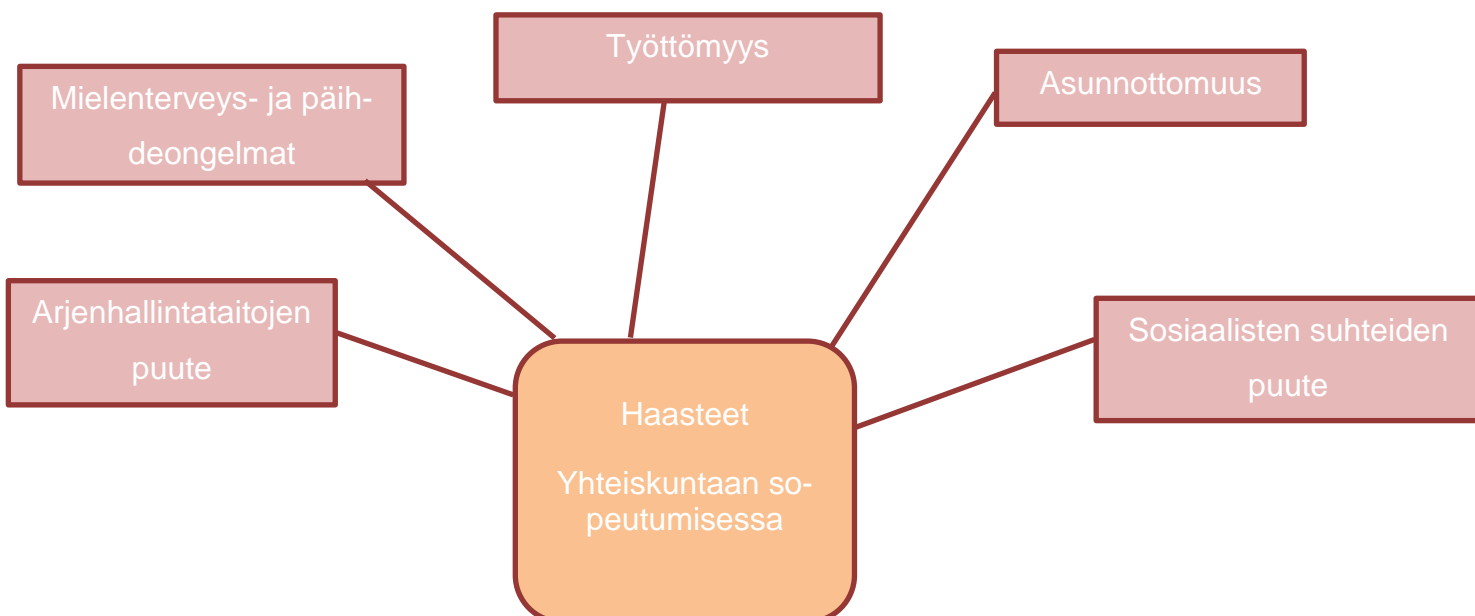
7.1 Monitasoiset ongelmat

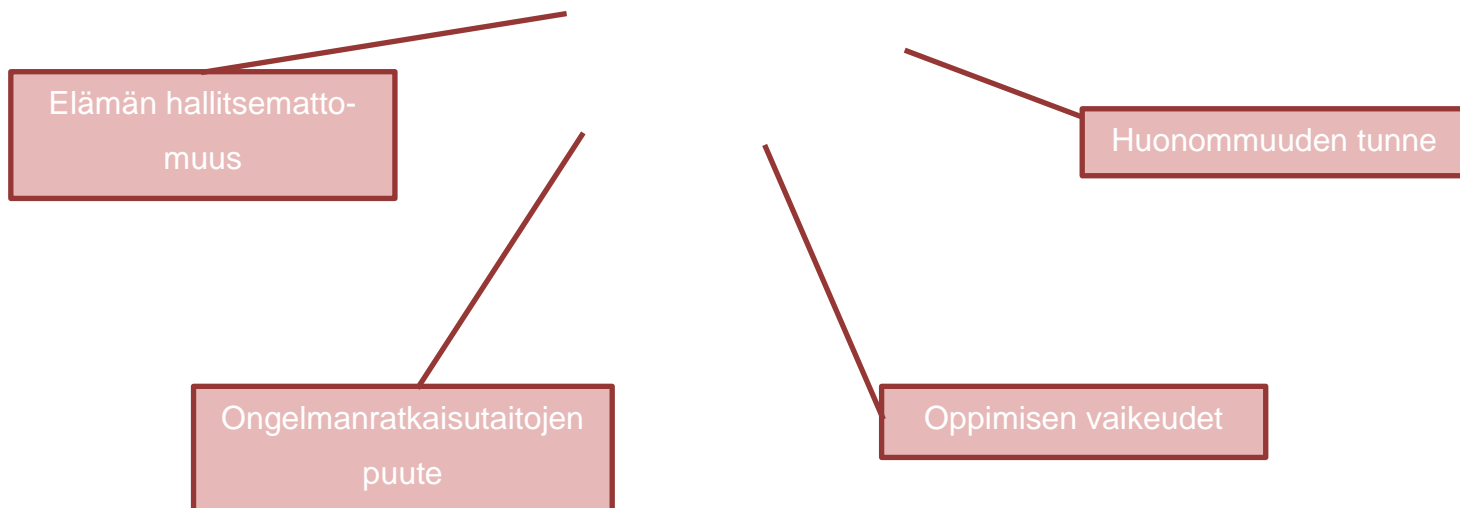
Haastatteluissa työntekijät nimesivät tekijöitä, jotka toistuvat usein entisten van-
kien keskuudessa ja joilla on vaikutusta siihen miten asiakkaan sopeutuminen
takaisin yhteiskuntaan onnistuu. Haasteita löytyi useilta elämän osa-alueilta.

Useimmat haasteista vaikuttivat negatiivisesti muihin elämän osa-alueisiin. Esi-
merkiksi arjenhallintataitojen puutteella oli suora vaikutus asunnottomuuteen.

*Se asunto, sitä hän perustuslaki ei turvaa ja jos henkilön on luottotietonsa menet-
tänyt ja asuntonsa monta kertaa pistänyt päreiksi ja mitä ikinä onkaan tehnyt niin
luottamusta siihen että sille enää annettais niin voi sitten olla joskus vaikeeta
saada se asunto.*

Kuvassa 1 on kuvattu haastatteluissa keskeisimmin esiin nousseet haasteet van-
kilasta vapautuneilla.

Kuva 1. Haasteet yhteiskuntaan sopeutumisessa

Haastatteluissa esiin nousi useita syitä vankeuden jälkeisen elämän haasteellisuuteen. Useimmin haastatteluissa mainittiin päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvistä ongelmista. Päihteiden käytön vaikutus näkyy monella elämän eri osa-alueissa.

On myöskin valtaosalla se päihteiden käyttö ja se hävittää sen kontrollin ja sitä ajaututaan niihin vanhoihin tottuihin ja sitä tulee niitä rikoksia jotka johtaa tuomioihin. Kyllähän pääsääntöisesti kaikki ketä kohtaan kertoo päihteiden vaikutuksen alaisena tehnyt asiansa ja päätynyt vankilaan.

Moni haastateltavista kertoi, että entisillä vangeilla on usein haasteita usealla elämän osa-alueella. Vankilasta vapautumisen jälkeen yksi usean entisen vangin kohtaama haaste oli erilaiset arjen hallintaan liittyvät haasteet. Osalla on myös näköalattomuutta, esimerkiksi kykenemättömyyttä osallistua päihdetyöhön tai muuhun työskentelyyn.

Asumisen haasteet, ne voi näyttäytyä jo ennen sinne vankilaan joutumista. Ja tietysti sitten kun vanki vapautuu, laskujen maksu, arjen hallintataidot. Sit jotenkin sellainen näköalattomuus voi olla, just kun sanoin aikaisemmin et ei välttämättä olla tuolla vankilassa toiminnoissa, ei olla siviilissä sitä ennen eikä sen jälkeen. Et ei oikein sitouduta mihinkään.

Mut ennemmin ongelma on ehkä just ne sellaiset lyhyt tuomioiset. Parhaimmillaan on jo uus tuomio tiedossa ja mie vapaudun hetkeksi ja se oma asenne on semmonen että ihan sama.

Esiin nousi liikkuvien työntekijöiden tarve, jotka tulisivat ihmisten koteihin auttamaan ja olemaan tukena arjen rakentamisessa toimivampaan suuntaan. Haastatteluissa pohdittiin, kuinka usein jäädään yksin selviämään, jos ei löydy työntekijöitä, jotka ehtisivät käydä riittävän usein asiakkaan kotona.

Miusta ongelma on se että Lappeenrannassa yleensäkin liikkuvan työn työntekijöitä on ehkä tarpeeseen nähden liian vähän jos jossain on tukiasuntoja, kaverille saadaan se asunto sillä tuen perusteella ja sit siellä pahimmillaan ehditään käydä vain kerran kuukaudessa. Niin ei se tue sitä ihmistä, eikä se vakuuta vuokranantajaakaan, et se on vakaissa käsissä se asumisen aloitus tai tuen määrä.

Pohdintaan nousi myös vankilan merkitys kuntoutuksen paikkana. Mietittiin, voiko kuntoutus onnistua, jos kuntoutus tapahtuu olosuhteissa, jossa kaikki ympärillä olevat ovat rikollisia.

Halvempaa täytäntöönpanoahan se on et vankilassa on hyvin rajalliset mahdollisuudet auttaa ihmistä ja tehdä häntä vähemmän rikoksia tekeväksi. Jotakin voidaan tehdä mutta siellähän se vapaudessa on se oikea testi ympäristö. Tää on vähän tämmönen keinotekoinen, et opetellaan rikoksettomuutta: jossa on muita rikollisia talo täynnä, ei se oikeen oo loogista.

Lähes kaikki haastateltavat painottivat oma-aloitteisuuden vaikutusta asiakkaiden palveluiden pariin pääsemisessä. Koettiin, että palveluihin pääsee, jos asiakas on tarpeeksi sitkeä ja periksiantamaton.

kyllähän monessa kunnassa edellytyksenä asunnon saamiselle on se että hyväksyt et nyt sulla ei ole autonomiaa, etkä voi valita millaisen asunnon saat. Et se on tukiasunto ja on kova kontrolli ja näin. Mut siitä on polku ylöspäin. Osoitat sitä muutoshalukkuutta ja näytät että pystyt olemaan sellainen kuin puhut ni sehän vie sit pienempään kontrolliin ja suurempaan autonomiaan.

Haastatteluissa arvioitiin entisten vankien taitoja pärjätä maailmassa. Työntekijät arvioivat, että vangeilta voi puuttua ongelmanratkaisutaitoja ja sosiaalisia taitoja.

Kyl niitä silloin tällöin on, kyllä se yleensä on jotenkuten rämmitty se koulu lävite, sitä en tiedä et onks ne armosta annettu ne vitokset vai ei että onkse sitten todellisesti, mitä se on sitten se matematiikan ja äidinkielen ja näitten perusaineitten et osaa ilmaista itteensä, osaa laskee et ei tuu maailmalla huijatuksi. Ja et osaa pitää puoliaan.

7.2 Onnistumista palveluissa

Useampi haastatteluun osallistuneista työntekijöistä koki, että vaikka palveluissa ja palveluiden pariin pääsemisessä olikin omat haasteensa, niin asiakkaan sitkeys auttaisi palveluiden pariin pääsemistä. Kaikkien oma jaksaminen ei riitä taistelemaan palveluista ja avuista ja tällöin työntekijät tulisivat tarvittaessa esim. asiakkaan verkostopalavereihin ja tukisivat asiakasta palveluiden hakemisessa.

Jos vanki on sinnikäs ja aktiivinen ni kyllä se saa niitä palveluita. Mutta kaikki ei ole. Jotka ei osaa huutaa niin nehän jää. Maan hiljaiset aina jää. Onpa mikä ikäluokka tahansa. Tai mikä yhteiskunta luokka.

Palveluista erityisesti verkostotyötä kehui useampi haastateltava. Koettiin että on onnistuttu tekemään eri tahojen kanssa yhteistyötä ja tukea yhdessä asiakasta palvelujen pariin pääsemisessä.

Mun kokemus siitä on että jos henkilö on aidosti halukas ja tekee kaikkensa, on aktiivinen siinä avun saamisessa ja me autamme sitä ni kyllä sitä apua saa. Ja resursseja löytyy sitten. Mut se on tosissaan sen vapautuvan vangin on osoitettava se, oltava viitseliäs ja osoittaa tahtoaan muutokseen.

Kuntouttava työtoiminta sai kehuja ripeästä työtoimintaan sijoittamisesta.

Lappeenrannassa on hyvä tää Typ:in (Työvoimanpalvelukeskus) toiminta, niin näitä kuntouttavan työtoiminnan sopimuksia tai työkokeiluita. Jos se saadaan tehtyä nopeasti niin paikatkin (työtoiminta paikka) aukeaa yleensä aika nopeasti.

Ensisuojaa keuhuttiin matalan kynnyksen toiminnasta, että paikalle sai tulla ilman ajanvarausta.

Täällä on vasta avattu Mattilaan sen ensisuoja tyyppinen, mihin voi ilmeisesti kävellä vaan ilman ajanvarausta.

Haastatteluissa arvioitiin lisäksi lähipalveluiden tärkeyttä pienemmillä paikkakunnilla.

Tehdään paljon yhteistyötä päihdeklินิกoiden kanssa (Imatra/Lappeenranta), sekä nää pikkupaikkakunnat, siellä on onneksi vielä jotakin tiettyjä sairaanhoitajia yksittäisiä.

Verkostotyö nähtiin tärkeänä osana työskentelyä.

Pidetään tiivistä yhteistyötä eri verkostoihin ja miun mielestä se pelittää hyvin. Et kyl se on sit asiakkaan omasta motivaatiosta kiinni että toimii.

Lisäksi koevapauden tuomat selkeät raamit ja säännöt koettiin merkittävänä osana vapautteen valmentautumista.

Koevapaus, sehän on hirveen hyvä. Kun aattelet nyt et jos oot pitkään vankilassa ja sitten yhtäkkiä ootkin siviilissä ja kaikki on uutta ni se valvottu koevapaus, siihen kuuluu sitä tukee ja toimintavelvoitetta ja työssä käyntiä tai riippuu tietysti vangista et ni se on sitä sopeutumista siviiliin. Ja kuitenkin on ne tarkat säännöt ja raamit että pitää noudattaa. Ja on kuitenkin se tuki sieltä vankilalta.

8 Tuloksien tarkastelu

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää vankilasta vapautuneiden palveluiden toimivuutta ja palveluiden pariin pääsemistä sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteena oli myös koota työntekijöiden kehitysideoita palveluiden kehittämiseen. Haastatteluiden pohjalta kertyi paljon yhteneväisiä mielipiteitä vankilataustaisten palveluntarpeista tänä päivänä.

8.1 Palveluiden kehittämisen haasteet

Kuten haastatteluistakin selvisi, on asunnottomuus ja asuntojen vähyys yksi haaste vankilasta vapautuville. Osa tarvitsisi sosiaalista isännöintiä asumisen tueksi, tällöin tukiasunto olisi omaa asuntoa parempi vaihtoehto. Tukiasuntoja on sekä Lappeenrannassa että Mikkelissä rajoitetusti ja ne ovat usein täynnä. Asu-

misen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen 2010 tehdyn selvityksen mukaan Suomessa on erilaisia tuetun asumisen asuntoja arviolta 67 000 asuntoa, 12 000 ryhmäasuntoa ja 101 000 asukaspaikkaa. Valtaosa on kuitenkin kohdennettu vanhuksille ja vammaisille. (Saari 2015, 156.)

Tutkimuksien mukaan suomalaiset ovat arvioineet asunnottomuuden johtuvan yksilön omista valinnoista, asioista joihin pystymme itse vaikuttamaan. Tällaisia tekijöitä ovat addiktiot, elämäntavat ja valinnat. Toisaalta asunnottomuutta voi aiheuttaa myös rakenteelliset tekijät, kuten vuokrien korkeat hinnat, sosiaaliturvassa olevat aukot ja pitkäaikainen työttömyys. (Saari 2015, 206.) Haastatteluiden perusteella työntekijät näkivät useasti syyn olevan asiakkaan omissa valinnoissa, ja apua annetaan pitkälti vielä silloinkin, kun asiakas on useaan otteeseen esim. hajottanut asuntonsa. Vaikka haasteellisemmin asutettaville suunnattujen asuntojen tarjontaa saataisiinkin parannettua, monella on lisänä elämönhallintaan ja sosiaalisiin taitoihin liittyvät ongelmat. Jos asiakkaalla on rikoshistoriaa ja mahdollisia päihde- ja mielenterveydenongelmia, ei liene yllätys etteivät vuokraisännät vuokraa asuntoja innokkaasti vankilataustaiselle. (Saari 2015, 143-144.)

Haastatteluissa esiin nousi lisäksi entisten vankien sosiaalisten taitojen heikkoudet ja eristäytyneisyys. Sosiaalisen tuen lujuus on suorassa yhteydessä siihen, miten paljon ihminen kestää toistuvia pettymyksiä ja kolhuja elämässään, kuten rikkonaista lapsuutta, epäonnistuneita parisuhteita ja työttömyyttä. Sosiaalista tukea ei aina kuitenkaan välttämättä halua ottaa vastaan, koska moni arvostaa itsenäistä selviytymistä. Osa tuesta on haluttua ja osa koetaan vastentahtoiseksi tai jopa pakotetuksi. Toisaalta pitkäaikainen tuki voi myös vaikuttaa ihmisen omaaloitteisuuteen ja samalla pidentää toipumisen prosessia. Ei olla täysin varmoja, minkälainen sosiaalinen tuki olisi kaikista tehokkainta. Sosiaalinen tuki on asiakkaalle iso voimavara ja vaikkapa asunnottomuuden kohdalla sosiaalinen tuki korostuu arjen rakentamisen yhteydessä. (Saari 2015, 202-203.)

Osalla entisistä vangeista on jäänyt koulutus peruskoulu tasolle. Haastatteluissa mietittiin, jääkö osa tarkkaavaisuuden- ja ylivilkkauksen häiriöistä diagnosoimatta ja vaikuttaa lopulta osittain henkilön syrjäytymiseen. Useissa tutkimuksissa on huomattu, että tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöillä on yhteys rikollisuuteen ja

epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Yhdysvalloissa on tehty arvio, että jonkinasteinen tarkkaavaisuushäiriö olisi joka neljännellä vangilla. Tutkimuksissa on myös havaittu oppimisen häiriöiden ja lukihäiriöiden yhteys rikollisuuteen. (Laine 2014, 102-103)

Kuntoutusta kehittäessä on arvioitava lisäksi, mihin haasteeseen lähdetään ensin hakemaan apua, jotta saadaan elämän muut osa-alueet kuntoon. Palveluiden ajoitus ja keskittyminen ensisijaiseen ongelmaan on tärkeää. Alkoholin rooli näytetään varsinkin isossa osaa väkivaltarikoksissa länsimaissa. On arvioitu, että Suomessa tehdyistä väkivaltarikoksista suurin osa on tapahtunut niin, ettei kukaan paikalla oleva ole selvinpäin ja siten kykenevä lieventämään tilannetta ja seuraamuksia. (Laitinen & Aromaa 2005, 116.)

8.2 Vankilan rooli tänä päivänä

Aiemmin vankilan merkitys on ollut rankaisevampi eikä vankilaan ole haluttu joutua. Asiakkaiden arjen haasteiden moniongelmaisuuden vuoksi tilanne on alkanut kääntyä pääläelle. Vankilan leimaavuus on vähentynyt, eikä vankilaa koeta enää yhtä rankaisevaksi vaikutukseltaan kuin aiemmin. Jos suurin osa sukulaisista on vankilassa tai ovat käynyt siellä, ei vankilaan päätyminen ole enää erityistä. Osa jopa kokee saavansa vankilasta positiivisen statuksen. Vankila ympäristönä sisältää omat haittavaikutuksensa, ja voi olla, että vankilaan joutuminen itsessään voi lisätä uusintarikollisuuden riskiä vapautumisen jälkeen. Edelleen löytyy tutkimuksia siitä, miten vankilassa tuomion istuneet uusivat enemmän rikoksia kuin yhdyskuntaseuraamuksia suorittaneiden ryhmä. (Laine 2014, 310.)

Haastateltavien määrä opinnäytetyössä oli vähäinen, 5 henkilöä. Selvitykseen kuitenkin kertyi riittävästi tietoa aihepiiristä, eikä haastateltavien vähyyks vaikuttanut juurikaan selvityksen sisällölliseen laatuun. Haastattelun runko ja teemat olivat selkeitä. Teemahaastattelun kysymykset olivat omasta mielestäni voinut rajata tarkemmin. Paremmin rajattujen kysymysten avulla olisi paremmin saatu tietoa rajatuista aiheista ja tarkennettua tietoa asioista, joista olisi tarvinnut tietoa opinnäytetyötä varten. Hyvänä esimerkkinä: Haastateltavilta olisi ollut hyvä

saada enemmän tietoa yhteistyötahojen kanssa tehtävästä toiminnasta ja mitä haastateltavat toivoisivat yhteistyötahoilta.

Entisille vangeille suunnatuista toiminnoista ja palveluista löytyy yllättävän vähän tietoa. Löydetty tieto on usein suunnattu alan työntekijöille ja aiheesta kiinnostuneille, jotka osaavat etsiä haluamiansa asioita internetistä tai kirjastoista. Herää kysymys, tiedotetaanko vankilasta vapautuneille tarpeeksi eri kuntoutusvaihtoehtoista ja -palveluista? Onko tieto tarpeeksi helposti löydettävissä, jos entinen vanki lähtee sitä etsimään itsenäisesti?

Toivon tämän selvityksen tuovan uusia ajatuksia ja ideoita erityisesti rikosseurauksen työntekijöille ja kuntouttaville tahoille: Kuinka palveluita voitaisiin toteuttaa entiset vangit paremmin huomioon ottaen ja asiakas keskeisemmin.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista saada tietää entisten vankien onnistumisen tarinoista vankilan jälkeen; mikä auttoi kuntoutumisessa ja osaksi yhteiskuntaa pääsemisessä. Teorian ja kokemuksen kautta on hyvä arvioida, mikä voisi toimia. Kuitenkin olisi tärkeää selvittää tämän lisäksi tarinoita ihmisiltä, jotka ovat jo onnistuneet löytämään ratkaisun moninaisten ongelmien tukemiseen.

Vankilan muututtua vähemmän rankaisevammaksi on hyvä arvioida, tulisiko rikostaustaisia kuntouttaa vapaammassa ympäristössä, kuten avovankiloissa tai yhdyskuntaseurauksen asiakkaina, esimerkiksi valvontarangaistuksessa. Tämä voisi olla vastaus osaan kuntoutukseen liittyvistä ongelmista. Haasteena on kuitenkin entisten vankien arjenhallintataitojen, ongelmanratkaisukykyjen ja sosiaalisten taitojen puute. Osa entisistä vangeista olisi kelvollisia vankilaa vapaampaan kuntoutusympäristöön. Moni vangeista ei kuitenkaan pysty sitoutumaan kuntoutukseen ja runsaasti oma-aloitteisuutta vaativaan kuntoutukseen. Missä vanki tai entinen vanki tulisi kuntouttaa, kun hän ei pärjää ilman ohjausta ja intensiivistä tukea, jos vankila ei ole vaihtoehto?

9 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessin myötä olen saanut paljon uutta tietoa kriminaaliteoriasta ja yleisesti rikollisuudesta, joka on ollut minulle entuudestaan vieras aihepiiri. Aiheena opinnäytetyöni on ollut haastava mutta mielenkiintoinen ja herättänyt paljon erilaisia pohdintoja, erityisesti liittyen siihen, miten nykyistä vankeinhoitoa tulisi uudistaa. Tänä päivänä vankilan rooli on vahvemmin muuttunut huono-osaisien turvakodiksi, kun ei ole enää ketään joka auttaisi tai paikkaa minne mennä.

Vankilapäivän hinta on yhteiskunnalle kallis, arviolta 200 euroa. Avovankila ja ehdonalainen taas ei sovellu välttämättä vangille, jonka jaksamista kuormittaa arjenhallintataitojen puute, päihteet, mielenterveyden ongelmat ja sosiaalisten taitojen puute. Toisaalta nämä haasteet eivät ole yksin vankilamaailman ratkaistavana, vaan tarvittaisiin laitosten ulkopuolelle palveluita, jotka voivat tukea vankilasta vapautuneita, ettei vankilaan päädytä takaisin.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä oli selvittää, miten sosiaalialan työntekijöiden mielestä toimivat nykyiset tukitoimet vankilasta vapautuneille ja miten he löytävät palveluiden pariin. Tarkoituksena oli myös selvittää missä palveluissa on onnistuttu ja mitä palveluita tulisi kehittää. Sain kysymyksiin kattavia, moninaisia vastauksia, joissa kuitenkin toistuivat monesti tietyt teemat.

Lähteet

Aaltola, J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Granfelt, R. 2014. Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Henrik Lindeborg, Mari Suonio & Tytti Lassila (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraukset ja vankeus. Tallinna: Tietosanoma Oy.

Hyväri, S & Kainulainen, S. 2013. Paikka asua ja elää?: Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Tampere: Juvenes Print.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja 93.

Laine, M. 2014. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Helsinki: Tietosanoma Oy

Laine, T., Hyväri, S & Vuokila-Oikonen, P. (toim.) 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveystalalla. Riika: Livonia Print.

Lipsey, M. & Cullen, F. 2007. The effectiveness of correctional rehabilitation: A review of systematic reviews. Annual review of Law and social science. December 2007.

Mäki, J. 2017. Leimattuja, lainsuojattomia ja tulevaisuuden rakentajia: Tarinoita rikosseuraamustaustaisten asunnottomuudesta ja asumisesta. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/sHXtIjtbL/RISE_1_2017_Leimattuja_lainsuojattomia_ja_tulevaisuuden_rakentajia_WEB.pdf Luettu 6.2.2019.

Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Tietosanoma Oy.

Rikosseuraamuslaitos. 2017. Tilastoja. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/xD59k9cWF/RISE_Tilastoja_2017.pdf Luettu 3.3.2019.

Saari, J. 2015. Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Talinna: Gaudeamus.

Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) 2002. Vankeinhoidon perusteet. Tietosanoma Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. SMT 2006. Rikoksista rangaistujen tuen tarve: Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72835/Selv200606.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 5.9.2019.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Vacca, S, J. 2004. Educated prisoners are less likely to return to prison. Journal of correctional education, vol. 55. No. 4. December 2004.

Liite 1

Hyvät haastateltavat,

Olen sosionomi (AMK) -opiskelija Saimaan ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni entisten vankien saamasta tukitoimista ja jälkihuollosta Lappeenrannan ja Mikkelin alueella.

Opinnäytetyölläni selvitän, millaisia tukitoimia entiset vangit saavat vapauduttuaan ja voisiko jälkihuollossa olla jotain paranneltavaa. Haastattelen tätä varten työntekijöitä, jotka ovat tekemisissä työnsä puolesta vankien ja entisten vankien kanssa. Haastatteluun valitaan Lappeenrannan ja Mikkelin alueella työskenteleviä sosiaalialan työntekijöitä.

Opinnäytetyön haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen haastatteluihin voi keskeyttää, jos haastateltava näin haluaa tehdä.

Haastattelut tehdään luottamuksellisesti ja opinnäytetyössä ei näy haastateltavien nimiä. Kerätty haastattelumateriaali hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastattelusta kerättäviä tietoja käytetään ainoastaan opinnäytetyön tekemiseen ja aineistoa käsittelee vain minä. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua talvella 2019.

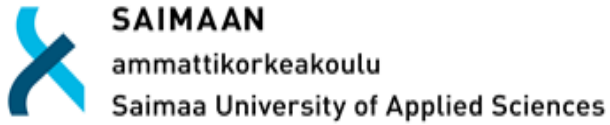
Jos haluatte lisätietoa opinnäytetyöstä tai haastattelusta, yhteyden minuun saa sähköpostitse:

s-valtonen@student.saimia.fi Susanne Valtonen

Toivon, että tapaamme haastattelun merkeissä!

Ystävällisin terveisin
Susanne Valtonen

Liite 2

Sosiaali- ja terveysala

Suostumus

Vankilasta vapautuneen yksilön jälkihuolto ammattilaisen näkökulmasta **Tekijä: Susanne Valtonen**

Minulle on annettu tietoa opinnäytetyöstä ja opinnäytetyön selvityksen tarkoituksesta. Olen saanut esittää kysymyksiä opinnäytetyöhön liittyen ja saanut vastaukset kysymyksiini. Voin keskeyttää osallistumiseni opinnäytetyön selvitykseen missä vain vaiheessa.

Osallistun vapaaehtoisesti opinnäytetyön selvitykseen.

Annan suostumuksen kerätä henkilötietojani opinnäytetyön tutkimusrekisteriä varten. Minulle on informoitu, miten henkilötietojani käsitellään selvityksessä.

Aika ja paikka

Haastateltava

Opiskelija

Liite 3

Haastattelu

1. Löytyykö asiakasryhmästä joitakin toistuvia piirteitä?
2. Kuinka usein kohtaat työssäsi asiakasryhmään kuuluvia?
3. Miten asiakkaat ohjautuvat palveluidenne pariin?
4. Mitä mieltä olet paikallisista palveluista? Mikä toimii?
5. Mitä nykyisissä palveluissa tulisi kehittää?

Liite 4

OPINNÄYTETYÖTÄ KOSKEVA TIETOSUOJAILMOITUS

EU:n yleinen tietosuoja-asetus (2016/679) artikkelit 13 ja 14

Laatimispäivämäärä: 10.12.2018

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Henkilötietoja käsitellään opinnäytetyön tutkimusta ja haastatteluja varten. Opin-
näytetyössä haastatellaan sosiaalialan ammattilaisia jotka kohtaavat työssään
entisiä vankeja, jotta voidaan selvittää vankilasta vapautuvien jälkihuollon toimi-
vuutta.

Rekisterin tietosisältö

Rekisteriin kerään sinusta seuraavat tiedot: nimi, puhelinnumero, sähköposti-
osoite, ammattinimike ja työpaikka.

Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Opinnäytetyön osalta henkilötietojen keräämisperuste on suostumus.

Mistä kaikkialta henkilötietoja keräämme / Tietolähteet

Henkilötietoja kerätään ainoastaan rekisteröidyltä itseltään.

Tietojen siirto tai luovuttaminen ulkopuolelle

Henkilötietoja ei luovuteta ulkopuolisille.

Tietojen siirto tai luovuttaminen EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuo- lulle

Henkilötietoja säilytetään ulkoisten palveluntarjoajien palvelimilla Microsoft office 365, joiden serverit eivät sijaitse Euroopan talousalueella.

Rekisterin suojauksen periaatteet

Opinnäytetyön laatijaa on ohjeistettu salassapitovelvollisuudesta koskien opinnäytetyön laatimisen yhteydessä kerätyistä tiedoista.

Tietoja käsitellään korkeakoulun tietoturvallisilla palvelimilla ja tietoihin pääsy on mahdollista ainoastaan opinnäytetyön tekijällä, Susanne Valtosella. Haastattelujen jälkeen analysointivaiheessa aineisto muutetaan anonymiksi.

Kuinka kauan kerättyä aineistoa säilytetään

Aineisto säilytetään opinnäytetyö prosessin ajan toukokuun 2019 loppuun asti

Automatisoitu päätöksenteko

Aineistoa käsiteltäessä ei tapahdu automaattista päätöksentekoa.

Oikeutesi / Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyllä on oikeus peruuttaa antamansa suostumus, milloin henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Tutkimuksen keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoja.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli rekisteröity katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietolainsäädäntöä.

Rekisteröidyllä on seuraavat EU:n yleisen tietosuojasetuksen mukaiset oikeudet:

- a. Rekisteröidyn oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot.
- b. Rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen.
- c. Rekisteröidyn oikeus tietojensa poistamiseen. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta, jos tietojen käsittely on tarpeen yleisen edun

mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimus-
tarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten, jos oikeus tietojen poistami-
seen estää tai suuresti vaikeuttaa henkilötietojen käsittelyä

- d. Rekisteröidyn oikeus tietojen rajoittamiseen.
- e. Rekisteröidyn oikeus siirtää tiedot toiselle rekisterinpitäjälle.

Tutkimusrekisterin tiedot

- Rekisterin nimi: Susannen opinnäytetyö rekisteri
- Kyseessä on kertatutkimus
- Tutkimuksen kesto aika: 01.01.2019- 31.05.2019
- Henkilötietojen säilyttämisen kesto aika: 01.01.2019- 31.05.2019

Rekisterinpitäjän ja yhteys henkilön tiedot

Susanne Valtonen s-valtonen@co.saimia.fi (0453153320)